

regulation and the elimination of its gaps, in particular with regard to the principles of the protection of Ukraine's sovereignty, the provision and protection of human rights and the functioning of public authorities in martial law. Instead, Ukraine's victory in the Russian-Ukrainian war requires not only the averting of Russia's military threat, but also the preservation of the national constitutional identity, which today requires unconditional respect and observance of the principles of the constitutional system and constitutional values of Ukraine.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-7>

**TO THE ISSUE OF INTRODUCTION DUAL CITIZENSHIP
(BIPATRISM) IN UKRAINE**

**ДО ПИТАННЯ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ
ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА (БІПАТРИЗМУ)**

Kolyukh V. V. Колюх В. В.

*Doctor of Political Sciences, Professor,
Professor at the Department
of Political Science
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

*доктор політичних наук, доцент,
професор кафедри політичних наук
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Президент України Володимир Зеленський, виступаючи 1 грудня 2021 року у Верховній Раді України зі щорічним Посланням про внутрішнє і зовнішнє становище України, зокрема, сказав: «Важлива складова нашої міжнародної політики – підтримка світового українства. Я знаю, наскільки важливим для українців, що мешкають у США, Канаді, ЄС, є питання множинного громадянства. Сьогодні я вношу відповідний законопроект на розгляд парламенту. Нас 65 мільйонів» [1]. Законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України», як невідкладний, зареєстрований у Верховній Раді України 2 грудня під № 6368 [2].

Крім усього іншого, законопроект передбачає запровадження в Україні множинного (фактично – подвійного) громадянства, хоча терміни «множинне громадянство» і «подвійне громадянство» у тексті законопроекту не вживаються.

Громадянство набувається за народженням (філіація) – за громадянством батьків (принцип «права крові») чи за територіальною ознакою (принцип «права ґрунту») або за волевиявленням особи (натуралізація). Припиняється громадянство в порядку виходу з нього (за волевиявленням особи), втрати громадянства (внаслідок вчинення особою певних дій) або позбавлення громадянства (з ініціативи держави). За наявності загальних підстав набуття і припинення громадянства законодавство кожної держави має у цьому відношенні свої особливості, попри які, за загальним правилом, держава прагне уникнути на своїй території множинного громадянства і безгромадянства.

Наявність у особи множинного (зазвичай – подвійного) громадянства створює для держави і самої особи низку проблем, які стосуються передусім виконання громадянином конституційних обов'язків перед державою, зокрема, щодо сплати податків, відбування військової служби, захисту Вітчизни, її незалежності та територіальної цілісності, а також породжує проблему захисту такого громадянина за кордоном. Безгромадянство означає невизначеність правового статусу особи, її правову незахищеність, оскільки жодна держава не зобов'язана дбати про неї. Національне законодавство і міжнародно-правові акти з питань громадянства передбачають низку правових засобів щодо запобігання подвійного громадянства (біпатризму, від лат. *bis* – двічі і гр. *patris* – батьківщина) і безгромадянства (апатризму, від гр. *a* – заперечна частка і *patris* – батьківщина) та вирішення таких проблем. Одним із таких засобів є закріплення в законодавстві принципу єдиного громадянства, який полягає у тому, що держава сприймає особу з множинним (подвійним) громадянством тільки як громадянина цієї держави без урахування громадянства інших держав, причому незалежно від того, перебуває така особа на території даної держави чи за її межами. Принцип єдиного громадянства закріплено в конституціях багатьох держав.

Аналогічні положення щодо єдиного громадянства, набуття і втрати громадянства України містяться в новому Законі України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 року № 2235-III [3]. Закон прийнято вже на основі відповідних положень нової Конституції України, яка, зокрема, встановила, що «В Україні існує єдине громадянство. Підстави набуття і припинення громадянства України визначаються законом» (ст.4) [4].

Конституційне положення про існування в Україні єдиного громадянства іноді сприймається як заборона в Україні подвійного громадянства, хоча само по собі воно такою заборonoю не є. Зміст конституційного поняття єдиного громадянства розкрито в новому

Законі України «Про громадянство України». Визначаючи принципи законодавства України про громадянство, закон встановив, що «Законодавство України про громадянство ґрунтується на таких принципах: 1) єдиного громадянства – громадянства держави України, що виключає можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць України. Якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України...» (ст.2).

Закон містить низку застережень щодо запобігання виникненню випадків подвійного громадянства. Так, стаття 7 передбачає різні випадки набуття громадянства України особою, народженою за межами України або на території України, тільки в разі, якщо вона не набула за народженням громадянства іншої держави. Стаття 8 передбачає різні випадки набуття особою громадянства України за територіальним походженням тільки у разі взяття зобов'язання припинити іноземне громадянство, лише після припинення іноземного громадянства або подання декларації про відмову від іноземного громадянства (у разі, якщо особа з незалежних від неї причин не може отримати документ про припинення іноземного громадянства або якщо їй надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні). Особливо важливим є положення цієї статті про те, що «Особа, яка набула громадянство України і подала декларацію про відмову від іноземного громадянства, зобов'язується повернути паспорт іноземної держави до уповноважених органів цієї держави» (ч.8).

Стаття 9 встановлює, що «Іноземець або особа без громадянства можуть бути за їх клопотаннями прийняті до громадянства України» (ч.1); «Умовами прийняття до громадянства України є: ...2) зобов'язання припинити іноземне громадянство або неперебування в іноземному громадянстві» (ч.2). Стаття 19 передбачає, що «Громадянство України втрачається: 1) якщо громадянин України після досягнення ним повноліття добровільно набув громадянство іншої держави...; 2) якщо іноземець набув громадянство України і не подав... документ про припинення іноземного громадянства або декларацію про відмову від нього...» (ч.1).

Норма Закону України «Про громадянство України» про втрату громадянства України в разі добровільного набуття громадянином України громадянства іншої держави повністю відповідає положенню Європейської конвенції про громадянство від 6 листопада 1997 року, яку Україна ратифікувала 2006 року: «Держава-учасниця не може

передбачати у своєму внутрішньодержавному праві втрату її громадянства *ex lege* або на ініціативу самої-держави-учасниці, за винятком таких випадків: а) добровільне набуття іншого громадянства...» (ст.7) [5]. Щоправда, вирішення питання про збереження чи втрату особою у такому разі громадянства Конвенція відносить до відання держав-учасниць (ст.15).

Чинне законодавство України про громадянство України, отже, не передбачає можливості «множинного громадянства» (цей термін вживається в Європейській конвенції про громадянство) у громадян України, містить застереження щодо недопущення в Україні подвійного громадянства. Відомі випадки, коли громадянин України втрачав громадянство України у разі наявності у нього громадянства іноземної держави. Таким чином, законодавчі новації, внесені Президентом України у законопроекті «Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України» потребують більш широкої як наукової так і політичної дискусії.

Література:

1. Виступ Президента Володимира Зеленського у Верховній Раді зі щорічним Посланням про внутрішнє і зовнішнє становище України. Голос України. 2021. 2 грудня.
2. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/38468>
3. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-III. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text
4. Конституція України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр
5. Європейська конвенція про громадянство. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text